

УДК 373.2.016:502/505

DOI 10.31494/2412-9208-2020-1-1-43-51

ACTIVITY AND ATTITUDE TO THE WORLD: THE PROBLEM OF INTEGRATION

ДІЯЛЬНІСТЬ І ВІДНОШЕННЯ ДО СВІТУ: ПРОБЛЕМА ІНТЕГРАЦІЇ

Yuliia KOTELIANETS,

Candidate of pedagogical sciences

<https://orcid.org/0000-0003-3932-1824>

youliana15@i.ua

Volodymyr Vynnychenko Central
Ukrainian State Pedagogical
University

✉ 1 Shevchenko St.,
Kropyvnytskyi, Kirovohradskiy
region, 25006

Юлія КОТЕЛЯНЕЦЬ,

кандидат педагогічних наук

Центральноукраїнський державний
педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

✉ вул. Шевченка, 1
м. Кропивницький, Кіровоградська
обл., 25006

Original manuscript received: January 17, 2020

Revised manuscript accepted: February 11, 2020

ABSTRACT

The article generalizes theoretical approaches to the disclosure of the essence of the concepts of activity, personality, tools. It is found out that the child acquires culture in active productive activity and under specific laws, determines different attitudes to the outside world and himself. There is a connection between the individual and his personal level of creativity.

Attention is paid to clarifying the substantive content of different types of children's activities and determines its structural components: need – motive – goal – conditions for achieving the goal. When combining goals and conditions, a task arises. The mechanism for achieving the goal is understood as the process of solving the task and is described through a sequence of actions. The action itself consists of operations that meet the conditions of the task.

Based on the analysis of studies, the sequence of development of child's first volitional movement; the child in the process of manual operations performed with the surrounding objects is described. It is emphasized that each individual in the process of individual development receives from the previous generations not only ready-made tools, but also the formed ways of their usage, which they must master. These socially-shaped ways of using tools, or in other words, operations with tools, differ in a number of specific features, that mastering of subject manipulations creates a necessary basis for the child to learn their verbal substitutes and gives the latter a more precise and definite meaning. The described forms of manipulation with objects the child learns through imitation and as a result of his own practice. The level of mastering operations with tools depends not only on the age of the child, but and foremost on the practical experience gained by it, which allows to distinguish specific stages: 1) previous mastering of the operation; 2) practical mastering of the operation; 3) improving the operation.

So, further studies have shown the specificity of forming operations with tools, the improvement of skills in the process of automation is a higher synthesis, the integration of the motor components that are part of it, based on the reflection of the most significant conditions of action.

Keywords: activity, preschoolers, actions, operations, tools, personality.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної дитини як особистості передбачає максимальну реалізацію нею своєї активності, самостійності, ініціативи, прагнення обирати на власний розсуд шляхи й засоби досягнення цілей, намірів, реалізувати власні потреби та інтереси. На жаль, виховання й навчання орієнтовані не на формування в неї механізму саморозвитку, а на те, щоб виховати особистість, яка б у своїй діяльності та поведінці відтворювала соціально задані зразки. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI ст. визначає головну мету діяльності закладів освіти – створення умов для розвитку й самореалізації кожної особистості, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя.

Мета статті – узагальнити теоретичні підходи до розкриття сутності понять діяльність, особистість, знаряддя; визначити предметний зміст різних видів дитячої діяльності та її структуру.

Методи та методика дослідження: теоретичні (аналіз, узагальнення, систематизація наукових джерел під кутом зору досліджуваної проблеми); емпіричні (експеримент з метою визначення предметного змісту конструктивної діяльності дошкільників).

Результати та дискусії. В історії розвитку науки проблема інтеграції – одна з найдавніших. Ідея об'єднання наукових знань знаходила відображення в працях давніх мислителів – Платона й Аристотеля (у вигляді первинних натурфілософських уявлень, здогадів). Цю проблему намагалися розв'язати з різних позицій Г. Гегель, І. Кант, Д. Менделєєв, Г. Спенсер, А. Ейнштейн та інші видатні вчені. Сутність інтеграції в освіті, її форми й види на сучасному етапі активно досліджують І. Бех, М. Вашуленко, К. Гуз, В. Загвязинський, М. Іванчук, В. Ільченко, І. Козловська, Ю. Мальований, Ю. Самарін та ін. Психологічні основи процесу інтеграції в системі шкільного навчання розкриті в працях Л. Виготського, В. Давидова, В. Зінченка, Е. Носенко.

Загальний напрямок дослідження розроблявся в руслі особистісно-діяльнісного підходу, згідно з яким діяльність розглядається як основна умова розвитку психіки й особистості дитини-дошкільника (Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, О. Запорожець, О. Леонтьєв, М. Лісіна, М. Поддьяков). Саме в активній продуктивній діяльності й за її специфічними законами відбувається опанування дитиною культури, встановлюються різні відносини до зовнішнього світу й самої себе (Г. Щедровицький); прослідковується зв'язок між індивідом й особистісним рівнем його творчості (В. Давидов).

Діяльність – вихідне філософське поняття, що визначає специфіку, сутність, закономірності суспільно-історичного буття людей: “На відміну від законів природи закони суспільства виявляють себе тільки в діяльності й через діяльність людей. Така специфіка дійсності, спосіб її буття” (Плетников Ю., 1990).

На філософському рівні особистість – це людина, що виступає як автономний носій і суб'єкт конкретних, історично сформованих людських форм ставлення до світу в певній соціокультурній ситуації. Філософсько-

логічне поняття діяльності виділяє й визначає істотну специфіку життя людей, яка полягає в тому, що вони цілеспрямовано змінюють і перетворюють природну й соціальну дійсність. Формою такого перетворення є виробництво знарядь, за допомогою яких люди створюють предмети для задоволення життєвих потреб.

Діяльність у формі матеріального виробництва (праця) носить універсальний характер, оскільки створювати можна будь-які знаряддя й предмети. Таке виробництво здійснюється тільки в певних взаємозв'язках і відносинах, сукупність яких утворює виробничі або суспільні відносини людей. У процесі історичного розвитку матеріального виробництва й суспільних відносин виникло й духовне виробництво.

Загальнопсихологічну теорію діяльності, починаючи з 1920-х рр., створювало багато вчених. Особливо слід відзначити внесок психологів С. Рубінштейна (Рубинштейн С., 1989) і О. Леонтьєва (Леонтьев А., 2004). Розгорнута теорія діяльності, концептуальним ядром якої є принцип предметності, створена О. Леонтьєвим (Леонтьев А., 1986). Під предметом розуміється не конкретний об'єкт, що існує сам по собі, а те, на що спрямована дія суб'єкта, до чого він певним чином відноситься і що виділяється ним з об'єкта в процесі його перетворення, виконання зовнішньої або внутрішньої дії.

Предметна детермінація діяльності можлива завдяки її особливій якості – уподібненості властивостям і відносинам об'єктивного світу, що перетворюється нею. Функцію уподібнення виконують пошуково-випробувальні дії суб'єкта, що створюють образи відповідних об'єктів. Різноманіття предметності визначає різноманіття видів діяльності, які розрізняються своїм змістом.

Важливе завдання психології, за О. Леонтьєвим (Леонтьев А., 2004), – визначення предметного змісту кожного виду дитячої діяльності. Під час розробки предметного змісту діяльності враховується її структура (точніше, її психологічна будова), розроблена О. Леонтьєвим: потреба – мотив – мета – умови досягнення мети. При об'єднанні цілей і умов виникає завдання. При цьому механізм досягнення мети розуміється як процес розв'язання завдання й описується через послідовність виконання дій. Сама дія складається з операцій, які відповідають умовам завдання.

Провідні вчені (Л. Виготський (Виготский Л., 1983), П. Гальперін (Гальперин П., 1978), В. Давидов (Давыдов В., 1992, 1995, 1996), О. Запорожець (Запорожец А., 1986)) розглядали діяльність як основу й умову розвитку психіки дитини. Л. Виготський досліджував значення “знарядь” як засобів специфічного ставлення людини до природи, а також способів їх практичного застосування в суспільно-історичному розвитку (роль праці в походженні інших видів діяльності).

На одних позиціях з Л. Виготським та О. Леонтьєвим у трактуванні теорії діяльності виступав О. Запорожець. Він виділив такі компоненти предметного змісту діяльності: умова (в тому числі засоби досягнення мети), мета, конкретне завдання й мотив, які знаходяться між собою в певних взаєминах: умовам і засобам діяльності відповідають операції,

цілям – дії, мотивам – діяльність загалом, що складається з ряду дій і багатьох операцій (Запорожець А., 1986).

Конструювання як вид діяльності дітей спрямовано на формування дій наочного просторового моделювання, у якій знаходимо зв'язок з художньою, конструктивно-технічною діяльністю дорослих, що характеризується практичним призначенням конструкцій, будівель. Дорослий попередньо обмірковує, створює план, добирає матеріал з урахуванням призначення, техніки роботи, зовнішнього оформлення, визначає послідовність виконання дій. Усі ці елементи є в дитячому конструюванні. Зазначимо, що конструктивна діяльність передбачає створення конструкцій з окремих частин, деталей. Її виконання розвиває технічні здібності, сприяє розвитку винахідницьких умінь та якостей характеру людини.

Поняття “діяльність” підкреслює тісний зв'язок суб'єкта з різними об'єктами (предметами навколишньої дійсності). Неможлива пряма трансляція знання в голову суб'єкта без його активної діяльності. Вплив дорослого не може бути здійснено без реальної діяльності дитини.

Проблема довільного руху людини є ключовою для всіх гуманітарних дисциплін. Її вирішення запропонував Л. Виготський, який вважав, що для пояснення довільних рухів людини потрібно відмовитися від спроб шукати його витoki всередині організму. Вирішити цю проблему можна за допомогою соціальних форм діяльності людей, відносин дитини з дорослими. Спосіб аналізу походження й будови довільного руху служить моделлю підходу до розгляду всіх форм регуляції діяльності людини (Виготский Л., 1956, 1983).

Велике значення в подальшому становленні рухів має мова дорослого й дитини, яка, фіксуючи й змінюючи результати наслідування, надає їм узагальненого й свідомого характеру, стає в подальшому основою оволодіння дитиною новими видами рухів.

Використовуючи ідею О. Леонт'єва (Леонт'єв А., 2004) про те, що критерієм чутливості (відчуття) є реакція людини на нейтральні подразники, що мають сигнальну функцію, О. Запорожець (Запорожець А., 1986) висунув припущення, згідно з яким мимовільні рухи людини набувають сигнального значення, стають відчутними й завдяки цьому – довільними. Це підтверджено в дослідженні М. Лісіна, матеріали якого показали, що рух, перш ніж стати довільно керованим, має бути відчутним, тобто набувати сигнального значення. Поява його руху передбачає наявність у людини орієнтовно-пошукових дій щодо деяких умов вироблення руху. Іншими словами, відчуття служить як передумовою, так і результатом довільних рухів, а істотною роллю у цьому мають орієнтовно-пошукові дії. Це нами взято до уваги в розробці предметного змісту конструктивної діяльності дітей дошкільного віку.

У дослідженнях О. Запорожця основою інтересів була не діяльність як така, а дія: сенсорна, орієнтовна, перцептивна, розумова, емоційна, естетична, ігрова, навчальна і, нарешті, рух у власному розумінні слова, тобто рух як довільна дія. За оцінкою В. Зінченко

(Зинченко В., 1995), весь спектр дій (точніше, діянь) О. Запорожець розглядав у зв'язку з проблемою оволодіння людиною власною поведінкою й емоціями з метою позитивної побудови єдності внутрішнього світу людини та її зовнішньої (соціальної й предметної) діяльності. На сучасній мові психології це ідея формування, проектування дії й діяльності, їх саморозвитку.

Оскільки людські знаряддя й способи їх застосування мають суспільне походження, вони виступають перед дитиною як об'єкти засвоєння, як те, чим вона повинна опанувати в процесі розвитку. Оволодіння операціями – тривалий і складний процес.

Дослідження О. Запорожця (Запорожець А., 1986) показали динаміку розвитку дій із знаряддями. Рухи руки дитини внаслідок утворення відповідних кінестетико-тактильно-зорових зв'язків більш точно пристосовуються до місця розташування, розміру, ваги й форми предмета.

Надалі зростання ролі в хапальних рухах відведено зоровій сигналізації. Задовго до того, як видимий предмет буде схоплений, кисть і пальці дитини приймають положення, що відповідає особливостям цього предмета. Складені пізніше системи рухів пов'язуються зі словами, які їх позначають, і здійснюються за словесною інструкцією. Таким чином, відбувається розвиток перших довільних рухів дитини в процесі операцій, які здійснюються з навколишніми предметами.

О. Запорожець під рухами, що виконуються рукою, розуміє зміщення її окремих ланок відносно одна одної й прилеглих частин тіла (згинання, розгинання, приведення, відведення, ротація тощо).

Практика ручних операцій разом з переміщенням у просторі призводить не тільки до утворення особистих сенсорних комплексів, які відображають особливості окремих моторних актів і спеціальних умов їх здійснення, а й до формування "сенсорних синтезів" (Н. Бернштейн (Бернштейн Н., 1990). З метою дослідження важливо було розібратися в сутності й специфіці ручних операцій, оскільки об'єкт нашого дослідження – конструктивна діяльність є системою формування ручних операцій, умінь, дій.

Розвиток пізнавальних процесів – необхідна умова опанування дитиною своїми рухами. Оволодіння рукою як природним знаряддям створює передумови для перетворення її в знаряддя знарядь (О. Запорожець), що дає поштовх до подальшого розвитку мануальних рухів. Виготовлення та використання знарядь складають специфічну особливість людини і є необхідною приналежністю до суспільно-трудової діяльності. Навіть у вищих тварин ми можемо спостерігати лише аналогії цього явища. Якщо тварини лише недиференційовано використовують в інстинктивній діяльності природні засоби в тому вигляді, в якому їх дає природа, то люди в суспільно-трудова діяльності спеціально створюють знаряддя, а потім використовують відповідно до їх призначення. Кожна людина в процесі індивідуального розвитку отримує від попередніх поколінь не тільки готові знаряддя, а й сформовані способи їх використання, якими вона повинна оволодіти.

Ці суспільно сформовані способи використання знарядь, або,

інакше кажучи, операції із знаряддями, відрізняються рядом специфічних особливостей. Оволодіння предметними маніпуляціями створює в дитини необхідну основу для засвоєння їх словесних замінників і надає останнім більш точного й певного значення (А. Туровська). Описані форми маніпулювання предметами дитина засвоює шляхом наслідування й внаслідок власної практики. Рівень оволодіння операціями із знаряддями залежить не тільки від віку дитини, але, в першу чергу, від її практичного досвіду (Т. Гіневський), що дозволяє виділити конкретні стадії: 1) попереднього оволодіння операцією; 2) практичного оволодіння операцією; 3) вдосконалення операції.

Одну з найбільш важливих рис психологічної характеристики процесу автоматизації виділив Є. Гур'янов. Він першим указав на те, що в ході формування складних навичок раніше розрізнені завдання об'єднуються в одну загальну задачу, а розрізнені раніше дії, кожна з яких відбувалася у зв'язку з чимось особливим, об'єднуються в єдину систему дій. Як показали подальші дослідження специфіки формування операцій з знаряддями, удосконалення навичок у процесі автоматизації полягає у вищому синтезі, об'єднанні рухових компонентів, що входять до його складу, на основі відображення найбільш істотних умов виконуваної дії.

В останні роки проведені фундаментальні дослідження, пов'язані з різними філософсько-логічними аспектами поняття діяльності (Е. Маркарян, М. Кветной, М. Каган, Б. Воронович, Ю. Плетніков, В. Іванов, Е. Юдін, Л. Буева, М. Дьомін). Слід виділити ряд принципів уточненя цього поняття:

1) діяльність існує лише в системі об'єктивних і необхідних суспільно-виробничих матеріальних відносин, які виникають незалежно від волі й свідомості людей;

2) сенс цілісності, що реалізується людиною-суб'єктом у процесі постановки й досягнення мети, тобто в процесі визначення мети.

Теза про те, що в процесі самоактуалізації особистості відбувається “перетворення норм певної культури й створення в процесі контакту зі світом нових норм, тобто нормотворчість”, розвинута А. Асмоловим у полеміці з американським психологом А. Маслоу. І далі: “Вивчаючи особистість як суб'єкт діяльності, досліджують те, як особистість перетворює, творить предметну дійсність, у тому числі й себе” (Асмолов А., 1996).

Судження про особистість як перетворювача дійсності уточнено В. Давидовим: “... ми вивчаємо суб'єкта як особистість лише тоді, коли помічаємо в ньому реальне перетворення предметної дійсності, культури та самого себе, тобто реальний акт творчості” (Давыдов В., 1995).

На думку В. Давидова, рисою, яка характеризує саме особистісний рівень індивіда, в першу чергу, можна назвати потребу в активному творенні. Вона є творчою й тим самим підпорядковує собі інші потреби предметно-мовленнєвого характеру, пов'язані зі споживанням (Давыдов В., 1996).

За визначенням А. Орлова, особистість людини – це система мотиваційних відносин, яку має суб'єкт. Іншими словами, це соціальна за

своєю природою, відносно стійка й психологічна освіта, що уявляє собою систему мотиваційно-потребнісних відносин, які опосередковують взаємодію суб'єкта та об'єкта (Орлов А.Б., 2003). Вивчаючи мотиваційне ставлення, А. Орлов виявив цілісний комплекс взаємопов'язаних детермінант, до яких входять: опредмечена потреба, розпредмечений мотив, мета і сенс. Кожній з чотирьох детермінант у структурі мотиваційного ставлення відповідає певна функція: потребі – активна мотивація; мотиву – спонукальна функція; меті – спрямовувальна функція; змісту – осмислююча функція. Гармонійні мотиваційні відносини А. Орлов охарактеризував як зони психологічних актуалізацій, або “образ” людини (Орлов А.Б., 2003).

Висновки. Сутність діяльності полягає у творенні світу людиною, власних відносин з ним і собою (це і становить сутність культури). Тому мета виникає в людини як образ передбачуваного результату творення. Перетворювальний і цілепокладальний характер діяльності дозволяє її суб'єкту вийти за межі будь-якої ситуації. Діяльність відрізняється за параметрами: за формами, способами здійснення, часовою й просторовою характеристиками, фізіологічним механізмом, емоційною напруженістю. Основними компонентами діяльності є дії. Вони можуть бути інтелектуальними й фізичними. Дії – це процес, спрямований на досягнення свідомої мети. Операція – спосіб здійснення дії в певних умовах.

Література

1. Асмолов А.Г. Культурно-историческая психология и конструирование миров. – М.: Институт практической психологии: Воронеж: НПО МОДЭК, 1996. – 768 с.
2. Бернштейн Н.А. Физиология движений и активность. – М.: Наука, 1990. – С. 373-292.
3. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1956.-432 с.
4. Выготский Л.С. История развития высших психических функций // Собр. соч. в 6 т. – М., 1983. Т.3. Проблемы развития психики.
5. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. В.В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.
6. Гальперин П.Я. Актуальные проблемы возрастной психологии. – М.: Изд-во МГУ, 1978. – 83 с.
7. Давыдов В.В. Генезис и развитие личности в детском возрасте // Вопросы психологии. – 1992. – № 1.
8. Давыдов В.В. Значение теории А.В. Запорожца о развитии произвольных движений для современной психологии // А.В. Запорожец и современная наука, о детях : Тезисы конф., поев. 90-летию А.В. Запорожца (13-15 декабря 1995). – М.: Центр инноваций в педагогике, 1995. – С. 8-9.
9. Давыдов В.В. Понятие деятельности как основание исследований научной школы Л.С. Выготского // Вопросы психологии. – 1996. – № 5.
10. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. – М.: ИНТОР, 1996. – 544 с.
11. Донской Д.Д., Дмитриев С.В. Н.А. Бернштейн и развитие отечественной биомеханики // Теория и практика физической культуры. – 1996. – № 11.
12. Запорожец А.В. Избранные психологические труды / Под ред. В.В. Давыдова, В.П. Зинченко. – В 2-х т. – М.: Педагогика, 1986. – Т. 1. 320 с; Т. 2. – 296 с.

13. Зинченко В.П., Запорожец А.В. От действия к деянию // А.В. Запорожец и современная наука о детях. Тезисы конф., поев. 90-летию А.В. Запорожца (13-15 декабря 1995). – М.: Центр инноваций в педагогике, 1995. – С. 10-11.

14. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Академия, 2004. 352 с.

15. Леонтьев А.Н. Избр. психол. произв. Т.П. – М.-Л., 1986. С. 169 - 226.

16. Орлов А.Б. Личность и сущность : внешнее и внутреннее Я человека. – С. 189 // Психология личности : Сборник статей / Сост. А.Б. Орлов. 2-е изд., доп. – М.: ООО «Вопросы психологии», 2003. – 223 с.

17. Плетников Ю.К. Место категории деятельности в теоретической системе исторического материализма // Деятельность: теории, методология, проблемы. – М., 1990. – С. 96.

18. Психология личности : Сборник статей / Сост. А.Б. Орлов. – 2-е изд., доп. М.: ООО «Вопросы психологии», 2003. – 223 с.

19. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – В 2 т. – М., 1989.

References

1. Asmolov, A.G. (1996) Kul'turno-istoricheskaya psikhologiya i konstruirovaniye mirov [Cultural-historical psychology and the construction of worlds] -M.: Institut prakticheskoy psikhologii: Voronezh: NPO MODE`K [in Russian]

2. Bernshtejn, N.A. (1990) Fiziologiya dvizhenij i aktivnost' [Physiology of movements and activity]. (pp. 373-3 92).M.: Nauka [in Russian]

3. Vy'gotskij, L.S. (1956) Izbranny'e psikhologicheskie issledovaniya. [Selected psychological research]. M.: Izd-vo APN RSFSR [in Russian]

4. Vy'gotskij, L.S.(1983) Istoriya razvitiya vy'sshikh psikhicheskikh funkczij [The history of the development of higher mental functions]. M. T.Z. Problemy' razvitiya psikhiki.

5. Vy'gotskij, L.S. (1991) Pedagogicheskaya psikhologiya [Educational Psychology]. M.: Pedagogika.

6. Gal'perin, P.Ya. (1978) Aktual'ny'e problemy' vozrastnoj psikhologii. [Actual problems of developmental psychology]. M.: Izd-vo MGU [in Russian]

7. Davy'dov, V.V. (1992) Genezis i razvitie lichnosti v detskom vozraste [Genesis and development of personality in childhood]. Voprosy' psikhologii. [in Russian]

8. Davy'dov, V.V. (1995) Znachenie teorii A.V. Zaporozhczha o razvitii vol'nykh dvizhenij dlya sovremennoj psikhologii [The value of the theory of A.V. Zaporozhets on the development of voluntary movements for modern psychology] // A.V. Zaporozhec z i sovremennaya nauka, o detyakh : Tezisy' konf., poev. 90-letiyu A.V. Zaporozhczha (13-15 dekabrya 1995). M.: Czentr innovaczij v pedagogike [in Russian]

9. Davy'dov, V.V. (1996) Ponyatie deyatel'nosti kak osnovanie issledovaniy nauchnoj shkoly' L.S. Vy'gotskogo [The concept of activity as the basis of research of L.S. Vygotsky's scientific school]. [in Russian]

10. Davy'dov, V.V. (1996) Teoriya razvivayushhego obucheniya. [Theory of Developmental Learning].-M.: INTOR [in Russian]

11. Donskoj D.D., Dmitriev SV. (1996) N.A. Bernshtejn i razvitie otechestvennoj biomekhaniki [Bernstein and the development of domestic biomechanics]. Teoriya i praktika fizicheskoy kul'tury' [in Russian]

12. Zaporozhec z, A.V. (1986)Izbranny'e psikhologicheskie trudy'[Selected psychological works]. Pod red. V.V. Davy'dova, V.P. Zinchenko. M.: Pedagogika [in Russian]

13. Zinchenko, V.P., Zaporozhec z, A V.(1995) Ot dejstvija k deyaniyu [From action to action] A.V. Zaporozhec z i sovremennaya nauka o detyakh. Tezisy' konf., poev. 90-letiyu A.V. Zaporozhczha (13-15 dekabrya 1995). M.: Czentr innovaczij v pedagogike [in Russian]

14. Leont'ev, A.N. (2004) Deyatel'nost'. Soznanie. Lichnost' [Activity

Consciousness. Personality.]. M.: Akademiya [in Russian]

15. Leont'ev, A.N. (1986) Izbr. psikhol. proizv. [Selected psychological works] T.P. M.-L. [in Russian]

16. Orlov, A.B. (2003) Lichnost' i sushhnost' : vneshnee i vnutrennee ya cheloveka [Personality and essence: the external and internal self of man]. Psikhologiya lichnosti : Sbornik statej / Sost. A.B. Orlov. 2-e izd., dop. M.: OOO «Voprosy' psikhologii» [in Russian]

17. Pletnikov, Yu.K. (1990) Mesto kategorii deyatel'nosti v teoreticheskoj sisteme istoricheskogo materializma [The place of the category of activity in the theoretical system of historical materialism] Deyatel'nost' : teorii, metodologiya, problemy. M. [in Russian]

18. Psikhologiya lichnosti : Sbornik statej (2003) [Psychology of personality: Collection of articles] / Sost. A.B. Orlov. – 2-e izd., dop. M.: OOO «Voprosy' psikhologii» [in Russian]

19. Rubinshtejn, S.L. (1989) Osnovy' obshhej psikhologii. [Fundamentals of General Psychology]. M. [in Russian]

АНОТАЦІЯ

У статті узагальнені теоретичні підходи до розкриття сутності понять діяльність, особистість, знаряддя. З'ясовано, що саме в активній продуктивній діяльності й за її специфічними законами відбувається опанування дитиною культури, встановлюються різні відносини із зовнішнім світом та собою, прослідковується зв'язок між індивідом і особистісним рівнем його творчості.

Приділено увагу з'ясуванню предметного змісту різних видів дитячої діяльності та визначення її структурних складових: потреба – мотив – мета – умови досягнення мети. При об'єднанні цілей і умов виникає завдання. При цьому механізм досягнення мети розуміється як процес розв'язання завдання й описується через послідовність виконання дій. Сама дія складається з операцій, які відповідають умовам завдання.

На основі аналізу досліджень описано послідовність розвитку перших довірливих рухів дитини в процесі ручних операцій, які здійснюються з насколишніми предметами. Акцентовано увагу, що кожна окрема людина в процесі індивідуального розвитку отримує від попередніх поколінь не тільки готові знаряддя, а й сформовані способи їх використання, якими вона повинна оволодіти. Ці операції із знаряддями, які відрізняються рядом специфічних особливостей, що оволодіння предметними маніпуляціями, створює у дитини необхідну основу для засвоєння їх словесних замінників і надає останнім більш точного й певного значення. Описані форми маніпулювання предметами дитина засвоює шляхом наслідування й унаслідок власної практики. Рівень оволодіння операціями із знаряддями залежить не тільки від віку дитини, але, в першу чергу, від її практичного досвіду, що дозволяє виділити конкретні стадії: 1) попереднього оволодіння операцією; 2) практичного оволодіння операцією; 3) вдосконалення операції.

Як показали подальші дослідження специфіки формування операцій з знаряддями, удосконалення навичок у процесі автоматизації полягає у вищому синтезі, об'єднанні рухових компонентів, що входять до його складу, на основі відображення найбільш істотних умов дії, що виконується.

Ключові слова: діяльність, дошкільники, дії, операції, знаряддя праці, особистість.